

İBRAHİM ANLAŐMALARİ'NİN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

THE EFFECTS OF THE ABRAHAM ACCORDS ON MIDDLE EAST REGIONAL PEACE

ÖZ

2020 yılı son çeyreğinde İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Sudan ve Fas arasında İbrahim Anlaşmaları olarak da bilinen bir dizi anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalar, bazı kesimlerce Ortadoğu'daki siyasi ve ekonomik ilişkilerde bir dönüm noktası olarak kabul edilmekle birlikte bazı kesimlerce de tepkiyle karşılanmıştır. Bu makalede, İbrahim Anlaşmalarının arka planını, içeriğini ve sonuçlarını ele alarak bu anlaşmaların kime ne kazandırdığını, Ortadoğu'da yıllardır devam eden Arap-İsrail anlaşmazlığının çözümüne bir katkı sağlayıp sağlamayacağı, İsrail-Filistin sorununa etkileri, diğer Arap ülkelerinin bu gelişmeye katılıp katılmayacağı ve bu çerçevede bu anlaşmanın kapsamının genişleyerek bir barış ortamı yaratıp yaratmayacağı realist yaklaşımla incelenmiştir. Ortadoğu'da güç dengesinin değişimi ile bu anlaşmaların etkisinin azaldığı, yeni ittifakların oluştuğu, Filistin meselesine çözüm getirmediği, Arap-İsrail çatışmalarını nispeten azalttığı ancak beklenen genişleme ve katılımın olmadığı sonucuna varılmış, bunların nedenleri sıralanmıştır. Çin'in Ortadoğu güç denkleminde ilave olmasının uzun vadede yaratacağı etkilerin araştırılmasının literatüre değerli katkılar sağlayacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Anlaşmaları, Filistin, Güç Dengesi, Realizm, Çin Grand Stratejisi.

ABSTRACT

In the last quarter of 2020, a series of agreements were signed between Israel, the United Arab Emirates, Bahrain, Sudan, and Morocco, known as the Abraham Accords. While some consider these agreements as a turning point in the political and economic relations in the Middle East, others have reacted with criticism. In this article, the background, content, and consequences of the Abraham Accords are examined from a realist approach, analyzing who benefited from these agreements, whether they contribute to the resolution of the Arab-Israeli conflict that has been ongoing for years in the Middle East, their impact on the Israel-

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

Palestine issue, whether other Arab countries will join this development, and whether these agreements will create a peace environment by expanding their scope. It is concluded that with the changing balance of power in the Middle East, the impact of these agreements has decreased, new alliances have formed, and they have not resolved the Palestinian issue. While these agreements have relatively reduced Arab-Israeli conflicts, the expected expansion and participation have not materialized, and the reasons for this are listed. It is also determined that researching the long-term effects of China's addition to the Middle East power equation would be a valuable contribution to the literature.

Keywords: Abraham Accords, Palestine, Balance of Power, Realism, China's Grand Strategy.

1.GİRİŞ

ABD Başkanı Donald J. Trump, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Bahreyn Dışişleri Bakanı Abdullatif Al Zayani ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Abdullah Bin Zayed Al Nahyan tarafından imzalanarak 15 Eylül 2020 tarihinde kamuoyu ile paylaşılan “*İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonunda*”¹; Ortadoğu’da barışı korumanın ve güçlendirmenin önemine vurgu yapılarak üç semavi din ve kültürler arası diyalogun teşvik edildiği bildirilmektedir. Devletler arasında dostane ilişkiler geliştirmenin Ortadoğu’da kalıcı barışı ilerleteceğine olan inanç belirtilerek bütün bölgeye bir mesaj verilmektedir. Bu anlaşmalarla maksatlarının radikalleşmeyi ve çatışmayı sona erdirmek olduğunu belirtmekle İsrail ile bölgedeki komşuları arasında İbrahim Anlaşmaları ilkeleri altında diplomatik ilişkiler kurulmasında kaydedilen ilerlemeyi sıcak bir gelişme olarak ortak çıkarları ve dostane ilişkileri pekiştirmek ve genişletmek için diğer girişimleri de cesaretlendireceği belirtilmektedir.

Bu Deklarasyon; 13 Ağustos 2020 tarihinde BAE-İsrail arasında imzalanan “*İbrahim Anlaşmaları Barış Antlaşması: Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail Devleti Arasında Tam Normalleşme, Diplomatik İlişkiler ve Barış Antlaşması*”² ve 15 Eylül 2020 tarihinde Bahreyn-İsrail arasında imzalanan “*İbrahim Anlaşmaları: Barış, İşbirliği ve Yapıcı Diplomatik ve Dostane İlişkilerin Bildirisi*”³’nin imzalanmasını müteakip yukarıda belirttiğimiz dört imzacı ülkenin ortak bildirisi olarak yayımlanmıştır.

Bu Deklarasyonun imzalanmasından sonra; ABD Hazine Bakanı Mnuchin’in Sudan’a yaptığı ziyaretinde; Sudan’ın Dünya Bankası’na olan borçlarını ödemesini ve yılda en az bir

¹ABD Resmi İnternet Sitesi, “*İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu*”, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/10/Abraham-Accords-signed-FINAL-15-Sept-2020-508-1.pdf> (erişim tarihi: 6 Mart 2023)

² ABD Resmi İnternet Sitesi, “*İbrahim Anlaşmaları Barış Antlaşması: Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail Devleti Arasında Tam Normalleşme, Diplomatik İlişkiler ve Barış Antlaşması*”, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf (erişim tarihi: 6 Mart 2023)

³ ABD Resmi İnternet Sitesi, “*İbrahim Anlaşmaları: Barış, İşbirliği ve Yapıcı Diplomatik ve Dostane İlişkilerin Bildirisi*”, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/Bahrain_Israel-Agreement-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf (erişim tarihi: 6 Mart 2023)

milyar dolar ekonomik yardım elde etmesini sağlayacak bir köprü kredisi anlaşması imzalanmış ve Mnuchin'in söz konusu bu ziyareti, Sudan'ın 14 Aralık'ta terörizme destek veren ülkeler listesinden çıkarılması ve terörle ilgili herhangi bir iddiaya karşı egemen dokunulmazlık elde etmesinin ardından gelmiştir. Bu ziyaret esnasında ABD tarafından Mnuchin, Sudan tarafından ise Adalet Bakanı Nureddin Abdulbari tarafından imzalanan “İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu-Sudan”⁴ ile İsrail ile ilişkilerin normalleşmesine ilişkin bildiriye Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in ardından Sudan da katılmıştır.⁵

22 Aralık 2020 tarihinde, İsrail Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Meir Ben-Shabbat, Fas Kralı adına Fas Başbakanı Saad Dine El Otmani ve ABD Başkanı Kıdemli Danışmanı Jarek Kushner'in imzaladığı “Ortak Deklarasyon”⁶ ile İsrail'le normalleşme sürecine katılan son ülke Fas olmuştur. Fas'ın deklarasyonu imzalaması BM tarafından aidiyeti tartışmalı olan Batı Sahra topraklarının ABD tarafından Fas toprağı olarak kabul edilmesinin hemen ardından olmuştur.⁷

İbrahim Anlaşmalarının kime ne kazandırdığını, Ortadoğu'da yıllardır devam eden Arap-İsrail anlaşmazlığının çözümüne bir katkı sağlayıp sağlamayacağı, İsrail-Filistin sorununa etkileri, diğer Arap ülkelerinin bu gelişmeye katılıp katılmayacağı ve bu çerçevede bu anlaşmanın kapsamının genişleyerek bir barış ortamı yaratıp yaratmayacağı, tartışmaların yoğunlaştığı odak noktaları olmuştur.

Bu konuda uluslararası ilişkiler teorileri ışığında barışın sağlanması, çatışma ve hegemonya işbirliği, paradigmlar arası tartışma kaynakları ile konu hakkında hakemli dergilerde yayımlanmış olan makaleler ve değerlendirmeler, sosyal medya kanallarında yayımlanmış yerli ve yabancı paneller, söyleşiler ve mülakatlar, bölge ülkelerin gazete ve haber kaynakları incelenerek veri analizleri yapılmış, tartışmalar kıyaslanmış ve bir sonuca ulaşılmıştır.

Çalışma bir tarama ve değerlendirme makalesi olarak hazırlanmış olup zaman ve mekân sınırlamaları nedeniyle herhangi bir saha çalışması yapılmamıştır. Bu çerçevede,

⁴ABD Resmi İnternet Sitesi, “İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu, “Sudan Katılımı Belgesi”, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/01/Sudan-AA.pdf> (erişim tarihi: 6 Mart 2023)

⁵ Yasin, M. E. (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2023). Sudan İbrahim Anlaşmasına katıldı. *Şarkül Avsat Haber Sitesi*. <https://turkish.aawsat.com/home/article/2727226/sudan-i-CC%87brahim-anla%C5%9Fmas%C4%B1%E2%80%99na-kat%C4%B1d%C4%B1>

⁶ ABD Resmi İnternet Sitesi. (Erişim tarihi: 6 Mart 2023). İbrahim Anlaşmaları, “Fas – İsrail – ABD Ortak Deklarasyon Metni” [PDF Dosyası]. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/01/Joint-Declaration-US-Morocco-Israel.pdf>

⁷ Oruç, H. (Erişim tarihi: 12 Nisan 2023). İbrahim Anlaşması Ve Sözde Normalleşmenin Filistin Meselesine Etkisi. https://www.researchgate.net/publication/347850311_IBRAHIM_ANLASMASI_VE_SOZDE_NORMALL_ESMENIN_FILISTIN_MESELESINE_ETKISI

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

kaynakçada belirtilen yazılı ve görsel dokümanların çözümlenmesini içeren belge incelemesi yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizi realist bakış açısıyla bütüncül yaklaşım yöntemi ile yapılmıştır.

1.1. Antlaşmaların Hedefleri ve Amaçları

İbrahim Anlaşmaları, ABD gözetiminde İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasında imzalanan iki ayrı anlaşma ile ve daha sonra Sudan'ın İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonuna imza atarak ve Fas'ın da imzaladığı bir Ortak Açıklama ile katıldığı bir dizi anlaşmadır.

Bu anlaşmaların temel hedefinin, İsrail'in Arap dünyası ile normalleşmesi ve bölgede işbirliğinin geliştirilmesi olduğu görülmektedir. Anlaşmalar, siyasi normalleşme, güvenlik, ekonomik işbirliği, kültürel değişim ve İsrail ve Arap dünyası arasında uzun süredir devam eden çekişmenin sona erdirilmesi ve barışçıl bir geleceğin inşa edilmesi hedefini taşımaktadır.

Anlaşmaların içerikleri tartışmaların anlaşılabilmesi ve gerçekçi bir analizin yapılabilmesi amacıyla ayrı ayrı özet olarak aşağıda, imzalanma tarih sırasına göre açıklanmıştır. BAE ve Bahreyn ile yapılan anlaşmalarda İsrail tarafı olarak Başbakanın imzası bulunurken her iki ülkenin anlaşmaları bakan düzeyinde imzalanmıştır.

1.1.1. Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail Devleti Arasında Tam Normalleşme, Diplomatik İlişkiler ve Barış Antlaşması

İsrail, BAE ve ABD tarafından 13 Ağustos 2020 tarihinde imzalanan anlaşmayla birlikte Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır'dan (1979) ve Ürdün'den (1994) sonra İsrail ile barış anlaşması yapan üçüncü Arap devleti olmuş ve Körfez ülkeleri arasında İsrail ile anlaşan ilk ülke unvanını almıştır.

Anlaşma içeriğinde özetle; istikrarlı, barışçıl ve refah düzeyi yüksek bir Ortadoğu vizyonu gerçekleştirilmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir. Dostane ilişkilerin daha da geliştirilmesinin Ortadoğu'da kalıcı barışın çıkarlarına hizmet edeceği belirtilmiş, ekonomik büyümenin hızlandırılması, teknolojik yeniliklerin artırılması ve insanlar arasındaki daha yakın ilişkilerin oluşturulması yoluyla Ortadoğu'nun dönüştürülebileceği ifade edilmiştir. Dini kökenlere vurgu yapılarak Arap ve Yahudi halklarının bir ortak atadan, İbrahim'den geldiğini ifade edilmiş Müslümanların, Yahudilerin, Hıristiyanların ve tüm inançların, mezheplerin, inançların ve milliyetlerin insanların bir arada yaşadığı, bir arada yaşama, karşılıklı anlayış ve saygı ruhuna bağlı oldukları ve İsrail-Filistin çatışmasına adil, kapsamlı, gerçekçi ve kalıcı bir çözüm bulmak için birlikte çalışma konusunda kararlı oldukları belirtilmiştir.

Barışın, diplomatik ilişkilerin ve normalleşmenin tesis edilmesi, karşılıklı olarak Büyük Elçiliklerin açılması, barış ve istikrar için detaylı anlaşmalar ve düzenlemeler yapılması hususunda mutabakata varılmıştır.

Ayrıca anlaşmaya ek olarak; Finans ve yatırım, sivil havacılık, turizm, inovasyon, ticaret ve ekonomik ilişkiler, bilim teknoloji ve uzayın barışçıl kullanımı, çevre, haberleşme, sağlık, tarım ve gıda güvenliği, su, enerji, deniz anlaşmaları ve hukuksal işbirliği konularında genel esasları içeren hükümlere yer verilmiştir.⁸

1.1.2. İsrail – Bahreyn Barış, İşbirliği ve Yapıcı Diplomatik ve Dostane İlişkiler Bildirisi

İsrail, Bahreyn ve ABD tarafında 15 Eylül 2020 tarihinde imzalanan bu anlaşmada taraflar, İbrahim Anlaşmaları vizyonunu benimsemenin Ortadoğu'da barış ve güvenliği geliştireceğini belirterek her devletin egemenlik hakkına saygı duyulması ve barış ve güvenlik içinde yaşama hakkının tanınması hususunda mutabakata varmışlardır.

Ayrıca İsrail-Filistin çatışmasının adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözümüne ulaşmak için çalışmalarını sürdürmeye karar vermişlerdir. İki ülke arasında tam diplomatik ilişkilerin kurulması, kalıcı güvenliğin sağlanması, tehditlerden ve güç kullanımından kaçınılması, birlikte yaşama ve barış kültürünün ilerletilmesi konularında mutabakata varılmıştır. Karşılıklı olarak yatırım, turizm, direkt uçuşlar, güvenlik, telekomünikasyon, teknoloji, enerji, sağlık, kültür, çevre ve diğer alanlarında anlaşmalar yapmayı ve elçiliklerin açılması konusunda anlaşmaya varmayı hedeflediklerini kabul etmişlerdir.⁹

1.1.3. . İsrail, BAE, Bahreyn ve ABD Arasındaki İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu

İsrail, BAE, Bahreyn ve ABD tarafından 15 Eylül 2020 tarihinde imzalanan bu deklarasyonda özetle; Ortadoğu'da barışı korumanın ve güçlendirmenin önemine vurgu yapılarak üç Semavi din ve kültürler arası diyalogun teşvik edildiği bildirilmektedir. Devletler arasında dostane ilişkiler geliştirmenin Ortadoğu'da kalıcı barışı ilerleteceğine olan inanç belirtilerek bütün bölgeye bir mesaj verilmektedir. Bu anlaşmalarla maksatlarının radikalleşmeyi ve çatışmayı sona erdirmek olduğunu belirtmekle, İsrail ile bölgedeki komşuları arasında İbrahim Anlaşmaları ilkeleri altında diplomatik ilişkiler kurulmasında kaydedilen ilerlemeyi sıcak bir gelişme olarak ortak çıkarları ve dostane ilişkileri pekiştirmek ve genişletmek için diğer girişimleri de cesaretlendireceği belirtilmektedir.¹⁰

1.1.4. Sudan ile İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu

Sudan ve ABD tarafından 15 Aralık 2020 tarihinde, ABD Hazine Bakanı Mnuchin ile Sudan Adalet Bakanı Nureddin Abdulbari tarafından imzalanan bu belge¹¹ ile Sudan resmi olarak daha önce yayımlanmış olan İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonuna katılmıştır. İmzalanan belgenin içeriği deklarasyonla aynıdır.

1.1.5. . İsrail, ABD ve Fas Arasındaki Ortak Açıklama

⁸ a.g.i. ABD Resmi İnternet Sitesi

⁹ a.g.i. ABD Resmi İnternet Sitesi

¹⁰ a.g.i. ABD Resmi İnternet Sitesi

¹¹ a.g.i. ABD Resmi İnternet Sitesi

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

Fas, İsrail ve ABD tarafından 22 Aralık 2020 tarihinde imzalanan Ortak Açıklamada yeni bir çağın başlatılması duyurusu lanse edilmiştir. ABD ve İsrail bu açıklama ile, Batı Sahra üzerindeki Fas egemenliğini Fas'ın Batı Sahra bölgesi de dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal gelişmesiyle ilgili iş birliğini teşvik etmek için Dakhla'da Batı Sahra bölgesinde bir konsolosluk açacak şeklinde tanımıştır ve Fas'ın Batı Sahra üzerindeki egemenliğini desteklediklerini açıklamışlardır. Bu maksatla bölgede ekonomik ve ticari fırsatları teşvik etmek için harekete geçilmesi taahhüdünde bulunulmuştur.

Bu girişimin bölgede barışın, bölgesel güvenliğin ve tüm bölge için yeni fırsatların açılmasını sağlayacağını, tam diplomatik, barışçıl ve dostane ilişkilerin kurulmasının onaylandığı bildirilmiştir.

Fas Krallığı ve İsrail Devleti: İsrail ve Fas havayolu şirketleri tarafından dahil olmak üzere, Fas ve İsrail arasında doğrudan uçuşların yetkilendirilmesi ve uçuş haklarının verilmesi; İsrail ve Fas karşıt muhatapları arasındaki tam resmi temasların derhal yeniden başlatılması ve tam diplomatik, barışçıl ve dostane ilişkilerin kurulması; Ekonomik ikili işbirliğinin dinamik ve yenilikçi bir şekilde teşvik edilmesi; Ticaret, finans ve yatırım; inovasyon ve teknoloji; sivil havacılık; vize ve konsolosluk hizmetleri; turizm; su, tarım ve gıda güvenliği; kalkınma; enerji ve telekomünikasyon gibi alanlarda işbirliğinin devam edilmesi; Rabat ve Tel Aviv'deki temsilciliklerin yeniden açılması hususunda mutabık kalmıştır.¹²

2.ARAŞTIRMALAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Realizm teorisi, en genel anlamıyla uluslararası ilişkilerde güç ve çıkarın önemini vurgulayan bir yaklaşımdır. İbrahim Antlaşmalarının etkileri hakkında bu teoriye dayalı olarak farklı yaklaşımlar öne sürülmektedir. İbrahim Antlaşmalarını İsrail'in bölgedeki gücünü artırmak ve İran gibi rakip güçlerin etkisini sınırlamak için bir fırsat olarak görmektedirler.¹³ Bu çerçevede anlaşmaların, İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki gerginliği azaltarak, İsrail'in bölgesel saygınlığını artırabileceği ve İsrail'in Arap dünyasıyla daha yakın ilişkiler kurmasına yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir.

Ancak karşıt görüş olarak, İbrahim Antlaşmalarının Filistin sorununu çözmeye yönelik çabaları engelleyebileceğini ve bölgesel istikrarı tehdit edebileceği, en önemli temel sorunun Filistin meselesinin adil çözülmemiş olmasının olduğu, İsrail vatandaşı olan Filistinlilerin siyasallaşmasının çok farklı sonuçlar yaratacağı ifade edilmektedir.¹⁴ Bu teoriye göre, İsrail'in Arap dünyasındaki daha fazla etkinliği, bölgedeki çatışmalara neden olabilir ve

¹² a.g.i. ABD Resmi İnternet Sitesi

¹³ *Israel-UAE normalization: Shaping the new Middle East*, Youtube, Chatham House, 3 Nisan 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=6sCjVx9AfX8> (erişim tarihi: 15 Nisan 2023)

¹⁴ İbrahim Anlaşmaları Ölü Mü Doğdu?: Filistinliler, İsrail Aşırı Sağı ve Gelecek- Soli Özel |Gündem #1, Youtube, Parrhesia Düşünce Kuruluşu Boğaziçi Üniversitesi, 19 Mayıs 2021, [İbrahim Anlaşmaları Ölü Mü Doğdu?: Filistinliler, İsrail Aşırı Sağı ve Gelecek- Soli Özel |Gündem #1 - YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=6sCjVx9AfX8), (erişim tarihi: 26 Nisan 2023)

bölgesel güvenliği tehdit edebilir. İbrahim Antlaşmalarının Filistin halkının haklarına zarar verebileceği ve bölgedeki çatışmaları daha da kötüleştirebileceği de göz ardı edilmemelidir.

Liberaller, uluslararası ilişkilerde işbirliği, uluslararası hukuk ve insan hakları gibi konulara önem veren bir yaklaşım sergilerler. Bu çerçevede yapılan yorumlarda İbrahim Antlaşmalarının bölgedeki işbirliğini artırarak, barış ve istikrarı teşvik eden bir adım olacağı ve İsrail – Filistin barışına da katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.¹⁵ Bu anlaşmaların, Arap dünyası ile İsrail arasında bir uzlaşmayı temsil edebileceği ve bu uzlaşmanın bölgesel işbirliği ve ekonomik kalkınma için bir fırsat yaratabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca bu kapsamda, İbrahim Antlaşmalarının bölgede barış ve istikrar sağlama çabalarına katkıda bulunarak, insan hakları ve demokrasi gibi değerleri de teşvik edebileceği sonucu çıkarılabilir.

Post pozitivist Yapısalcılar, uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politikalarını belirleyen yapısal faktörlere, özellikle de ekonomik ve jeopolitik faktörlere odaklanan bir yaklaşım sergilerler. Bu paradigma çerçevesinde, İbrahim Antlaşmalarının bölgesel ekonomik entegrasyonu artırarak, bölgedeki ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabileceği, bölgedeki ekonomik yapıyı dönüştürerek, Arap dünyasındaki ticaretin ve yatırımların artmasına olanak sağlayabileceği göz önüne alındığında olumlu bir etki beklenmektedir. Ayrıca, İbrahim Antlaşmalarının bölgesel güç dengelerini özellikle İran'ın gücünü sınırlama çabalarını baltalayabileceği bu nedenle bölgedeki güç dengelerini değiştirerek, bölgesel istikrarsızlığı artırabileceği görüşü de geçerli bir argümandır.

İbrahim Antlaşmalarına karşı çıkanlar genellikle antlaşmaların İsrail-Filistin sorununun çözümüne bir katkı sağlamayacağı ve İsrail'in Filistin topraklarındaki işgalini meşrulaştıracağını ifade etmektedirler. İbrahim Antlaşmalarının İsrail-Filistin sorununu çözmek yerine, Arap dünyasını daha da bölünmüş ve zayıf hale getireceği endişesi taşınmaktadır. Türkiye, Filistin, Cezayir, Lübnan, İran ve Katar anlaşmalarına karşı tutum alan ülkelerdir. Ayrıca, İbrahim Antlaşmalarına karşı çıkanlar arasında İsrail içinde de bazı kesimler yer almaktadır. Bu gruplar, Antlaşmaların İsrail'in ulusal çıkarlarına zarar vereceğini, İsrail'in güvenliği için gerekli olan Arap dünyasıyla sürdürülen ittifakları zayıflatacağını ve İsrail'in uluslararası toplumda yalnızlaşmasına neden olacağını ifade etmektedirler.

Haaretz gazetesinde, yazar Gideon Levy, anlaşmaları "barış anlaşmaları" olarak nitelememiş ve anlaşmaların gerçekten barış getirip getirmeyeceği konusunda şüpheli olduğunu ifade

¹⁵ Conversations on the Abraham Accords: The Future of Middle East Peace Part 1 (Feat Jason Greenblatt), Youtube, JBS Jewish Television Channel, 12 Ekim 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=BrYLFENEAE> (erişim tarihi: 27 Nisan 2023)

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

etmiştir.¹⁶ The Times of Israel gazetesinde, yazar David Horovitz, anlaşmaların İsrail-Arap ilişkilerinde bir dönüm noktası olmasına rağmen, Filistin sorununu çözmeyeceğini ve İsrail'in işgal politikalarını meşrulaştırdığını savunmuştur.¹⁷

Dört ülke medyası üzerinde yapılan bir araştırmada; İmzalanan anlaşmayı ve beraberinde gelen gelişmeleri Türkiye ve İran medyası olumsuz tanımlarken, buna karşılık Mısır ve Suudi Arabistan medyası olumlu olarak tanımlamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Suudi Arabistan ve Mısır anlaşmaları tarihi adım ve adil, kapsamlı ve kalıcı çözüm umudu olarak tanımlarken Türkiye ve İran medyası, Arap ülkelerinin İsrail'le ilişkilerini normalleştirme girişimini “tarihi bir hata” ve “Filistin/ İslam davasına ihanet” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁸

İbrahim Antlaşmalarını destekleyen ülkeler, antlaşmaların bölgedeki barış ve istikrarı artıracığını, ekonomik iş birliği imkanlarını genişleteceğini ve Arap dünyasının İsrail ile normalleşmesine öncülük edeceğini savunmaktadırlar. Ayrıca, Antlaşmaların İsrail ve Arap dünyası arasındaki tarihi düşmanlıkları sonlandırabileceği ve Filistin sorununa adil bir çözüm bulunması için önemli bir adım olabileceğini belirtmektedirler.

Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (DİPAM)'ın Kasım 2020 tarihinde yayımlanan, “*İbrahim Anlaşmasının Jeopolitik Sonuçları*” Raporunda; “Arap-İsrail normalleşmesi, Suudi Arabistan, Mısır ve BAE gibi statüko yanlısı güçler ile statüko karşıtı aktörler -Türkiye, Katar ve İran- arasındaki kutuplaşmayı ve bölünmeyi şiddetlendirmeye hizmet eden bölgedeki mevcut jeopolitik fay hatlarını kurumsallaştırma olasılığı yüksektir” şeklinde özetlenmektedir.¹⁹

Yıllardır Filistin-İsrail meselesinin aynı zamanda bir Arap-İsrail meselesi olduğunu ileri süren ve bu nedenle de maddi ve manevi olarak Arap devletlerinin desteğini alan Filistin yönetimi, BAE ile İsrail arasındaki normalleşme haberleri üzerine BAE'yi eleştirip, kendilerini sırtlarından bıçaklamakla suçlamıştır.²⁰ Bahse konu ülkelerinde resmi olarak İsrail'i tanımaları halinde Birleşmiş Milletler öncülüğünde sürdürülen iki devletli çözüm planının ve halen geçerliliğini koruyan 2002 tarihli Arap Barış Planının bir hükmü kalmayacaktır. Zira her iki planda da, İsrail'in 1967 öncesi sınırlara dönmesi, Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönmesi, Yahudi yerleşimlerinin sonlandırılması ve başkenti

¹⁶Haaretz Gazetesi, <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-trump-s-abraham-accords-israel-s-peace-for-the-price-of-occupation-1.9198354> (erişim tarihi: 12 Nisan 2023)

¹⁷ The Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/abraham-accords-bring-real-benefits-but-they-wont-solve-the-palestinian-issue/> (erişim tarihi: 12 Nisan 2023)

¹⁸ İsmail Akdoğan, Mikail Uğuş, Muzaffer Musab Yılmaz, “*Gerçekliğin Yeniden İnşası: Arap-İsrail Normalleşmesinin Ortadoğu Basınında Çerçevesi*”, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 2021 Cilt: 8, Sayı: 1, s.93

¹⁹ Giorgio Cafiero, Esra Albayrakoğlu, “*İbrahim Anlaşmasının Jeopolitik Sonuçları*”, Tercüme: Muhammet Fatih Şahin, Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (Dipam), İstanbul, Kasım 2020, <https://dipam.org/rapor-ibrahim-anlasmasinin-jeopolitik-sonuclari/> (erişim tarihi: 26 Nisan 2023)

²⁰Haydar Oruç, *İbrahi Anlaşması ve Sözde Normalleşmenin Filistin Meselesine Etkisi*, <https://www.gazetebirlik.com/yazarlar/ibrahim-anlasmasinin-filistin-meselesine-etkisi/> (erişim tarihi: 12 Nisan 2023)

Kudüs olan bir Filistin devleti kurulması öngörülmektedir. Özellikle Arap Barış Planında, İsrail'in bu şartları kabul etmesi halinde Arap ülkelerinin de İsrail'i resmi olarak tanıyacağı taahhüt edildiğinden, yeni durumda buna gerek kalmadığı görülmektedir.²¹

Filistin yönetimi, Arap Birliğine bahse konu anlaşmanın kınanmasını öngören bir tasarı sunmuş ve Arap devletlerini başkenti Kudüs olan bir Filistin devleti kurulmadan İsrail ile normalleşmemeye çağırmıştır. Ancak bu karar taslağı Arap Birliğince kabul edilmemiştir. Bu tutum Arap Birliği ülkeleri arasındaki fikri ayrılığı ve kararsızlığı en açık şekliyle göstermektedir.

Ortadoğu'daki yeni güvenlik açılımlarını İbrahim Anlaşmaları kapsamında değerlendiren bir çalışmada; ABD, İsrail ve BAE politikalarının ortak rakip olarak gördükleri İran'a karşı üstünlük kurma çabası kapsamında asgari müşterekte buluşması beklenen bir durum olduğu belirtilerek ABD, İsrail ve BAE arasında sürdürülen ticaretin hem maddi nedenlerle hem de İran tehdidine karşı stratejik ortaklığı güçlendirme amacıyla gelişeceği değerlendirilmiştir.²² Aynı makalede İbrahim Antlaşmasının kısa dönemde Ortadoğu bölgesine en önemli etkisinin, Filistin Yönetiminin yalnızlaşması ve İsrail'in baskıları karşısında Arap yönetimlerinin sessiz kalması olacağı değerlendirilmiş ve uzun vadede bölgedeki barış ve istikrarın sağlanmasında etkin bir araca dönüşmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Filistin meselesini odak noktası olarak yapılmış bir çalışmada; uzun vadeli barışın, sorunun esas kaynağı olan Filistin sorunu çözülmeden sağlanamayacağı belirtilmiş ve benzer şekilde Filistin'in çıkarlarına aykırı olacağı düşüncesiyle, Türkiye ve İran gibi ülkelerin de İsrail ile Arap ülkeleri arasında normalleşmeye karşı çıktıkları ifade edilmiştir. İbrahim Anlaşmalarının zamanlama, uluslararası toplumla çelişme ve iki devletli çözümü reddetme gibi zayıflıkları bulunduğu sonucuna varılmıştır.²³

Trump yönetiminden görevi devralan Biden yönetiminin İbrahim Anlaşmalarına karşı nasıl bir tutum izleyeceğinin anlaşılması maksadıyla ABD merkezli "Council on Foreign Relations" (CFR) platformunca düzenlenen panel incelenmiştir. İbrahim Anlaşmaları ve Filistin-İsrail Çatışması Paneline²⁴ katılan katılımcılar, Biden yönetiminin İbrahim Anlaşmalarına yaklaşımını ve yeni yol haritasının nasıl şekillenebileceğini tartışmışlar, bu kapsamda Trump'ın başlattığı bu inisiyatifi Biden'ın da devam ettireceğini, ancak Trump tarafından göz ardı edilen Suudi Arabistan'ın da sürece dahil edilmesi için çalışma

²¹ Haydar Oruç, a.g.m.

²² Güngör Şahin , Serhat Güzel, "Ortadoğu Güvenliğinde Yeni Açılımlar Ve İbrahim Antlaşması", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 34, 2021, <https://doi.org/10.20875/makusobed.951573> (erişim tarihi: 12 Nisan 2023)

²³ Polen Bayrak, "Abraham Accords: Palestine issue should be addressed for a peaceful Middle East", Faculty of Law, University of London, Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS) 2021, vol.3, no.1, Haziran 2021, s.104-115, <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.4> , (erişim tarihi:12 Nisan 2023)

²⁴ *The Abraham Accords and the Israeli-Palestinian Conflict*, Youtube, Council on Foreign Relations (CFR), 2 Nisan 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=pgSvRd7pmaU> (erişim tarihi:12 Nisan 2023)

(*) Anakara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

yapılmasının önemli olduğunu ayrıca Filistin sorununun görmezden gelinerek bir ilerleme sağlanmasının zor olduğunu belirtmişlerdir.

Genel anlamda İbrahim Anlaşmaları, İsrail'in Arap dünyası ile normalleşme sürecinde önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. İsrail'in Arap ülkeleri ile diplomatik ilişkileri tarihsel olarak zayıf olmuştur. Bunun temel nedeni, İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki işgalinin Arap dünyası tarafından kabul edilmemesidir. Ancak son yıllarda, Arap ülkeleri ve İsrail arasındaki ilişkilerde bir değişim yaşanmaya başlandığı gözlenmektedir. İbrahim Antlaşmaları, İsrail'in bölgedeki yalnızlığına son verme ve Arap dünyası ile normalleşme sürecini başlatma amacı taşımaktadır. Bölgedeki en büyük tehdit olarak görülen İran'ın yükselişine karşı, İsrail'in ve BAE ile Bahreyn'in güçlerini birleştirmesi amaçlanmaktadır. İbrahim Antlaşmaları, ABD'nin bölgedeki etkisini artırma hedefiyle de ilişkilendirilmektedir. ABD, bölgedeki müttefiklerini güçlendirmek, İran'ın nükleer programını engellemek²⁵ ve Arap dünyası ile ilişkileri normalleştirmek amacıyla bu antlaşmaları desteklemiştir.

İbrahim Anlaşmalarının birinci ve ikinci yılında yapılan değerlendirmelerde; normalleşmenin, anlaşmaya imza atan ülkelere güvenlik, ekonomi, bilim ve kültür alanlarında büyük değişimlerden yararlanma şansı sunduğu belirtilerek gelişen ticaret hacmi rakamları sunulmuştur. Ayrıca bu anlaşmaların daha geniş bölgesel ekonomik entegrasyonu teşvik etme potansiyeli bulunduğu, normalleşmenin bölgeye yansımalarının Ürdün ve Mısır'ı, İsrail ile donuk olan ekonomik ve siyasi ilişkilerini yeniden canlandırmaya yönelttiği belirtilmiştir.^{26 27}

3.BULGULAR VE YORUM

Trump yönetimi, 3 Kasım 2020 Amerikan Başkanlık seçimlerinden önce mümkün olabildiği kadar Arap ülkesini İsrail ile normalleştirerek iç kamuoyunu etkilemeye çalışmış, böylelikle Yahudi oylarını alıp bir dönem daha iktidarda kalma hesabı yapmıştır. Dış siyasette ise ABD Ortadoğu'da azalan etkisini artırmak ve bölgede yeniden başat rol oynamak maksadıyla önemli bir hamle olarak bu anlaşmaları desteklemiştir.

BAE ve Bahreyn'in normalleşme adımı ise, şimdiye kadar örtülü bir şekilde sürdürülen ilişkilerin alenileşmesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca her iki ülke İran'ın etkisine karşı kendilerini ABD yanında saf tutarak güvenceye almışlardır. Bunun faydasını da anlaşmayı müteakip ABD ile yaptıkları silah ve mühimmat satışı anlaşmaları ile görmüşlerdir.

²⁵ Conversations on the Abraham Accords: The Future of Peace in the Middle East" Part Two (Dan Shapiro), Youtube, JBS Jewish Television Channel, 28 Ekim 2022, [Conversations on the Abraham Accords: The Future of Peace in the Middle East" Part Two \(Dan Shapiro\) - YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=IT75erED6KY) (erişim tarihi: 27 Nisan 2023)

²⁶Anadolu Ajansı, Şerife Akıncı, "İkinci Yılında İbrahim Anlaşmaları ve Geline Nokta" , Uludağ Üniversitesi <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ikinci-yilinda-abraham-anlasmalari-ve-gelinen-nokta/2691849> (erişim tarihi: 2 Mayıs 2023)

²⁷ The Abraham Accords One Year Later: Assessing the Impact and What Lies Ahead, Youtube, Woodrow Wilson Center, 14 Eylül 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=IT75erED6KY> (erişim tarihi: 2 Mayıs 2023)

Sudan'ın Dünya Bankası'na olan borçlarının ödemesi ve yılda en az bir milyar dolar ekonomik yardım sağlayacak bir köprü kredisi anlaşması imzalanması ve Sudan'ın teröristlere destek veren ülkeler listesinden çıkarılması ve terörle ilgili herhangi bir iddiaya karşı egemen dokunulmazlık elde etmesi Sudan'ın anlaşma deklarasyonuna imza atmasının ardındaki gerçekler olarak tespit edilmiştir.

BM tarafından da tartışmalı bölge olarak tanımlanan Batı Sahra'nın ABD tarafından Fas toprağı olarak kabul edilmesi teklifi, Fas'ın İsrail ile normalleşmeyi kabul etmesinin en önemli gerekçesini oluşturmuştur.

İsrail her zamanki gibi ABD'nin desteğı ve hazırladığı politik ortamla bölgedeki tarihi hedefi için inşa ettiği kaleye bir tuğla daha koyarak asıl kazanan taraf olmuştur.

Bu Anlaşmaların aktörleri olan ABD, İsrail, BAE, Bahreyn, Sudan ve Fas ile ilgili en temel çıkar ilişkilerini yukarıdaki beş kısa paragrafta realist yaklaşımlı bir değerlendirme ile tespit ettikten sonra anlaşmaların bölgedeki ve bölge dışındaki diğer aktörlerle ilişkileri nasıl etkilediğini değerlendirmek ve yorumlamak gerekecektir.

3.1. Anlaşmaların Arap-İsrail Çatışmasına Etkileri

İbrahim Anlaşmalarının Arap-İsrail çatışmasına etkileri tartışmalıdır. Ancak bu anlaşmaların Arap devletleri arasında bölünmeye ve fikir ayrılıklarına neden olduğu çok açıktır. İsrail ile normalleşme anlaşmalarının İsrail-Filistin sorununu çözmeden ve hatta bu sorunu göz ardı ederek yapılmış olması bu bölünmenin ve fikir ayrılıklarının temel sebebidir.

ABD, özellikle Trump yönetimi bu süreci başarısız bir şekilde yöneterek aslında bölgede var olan temel sorunlara dokunmadan kendi çıkarları ve İsrail menfaatleri doğrultusunda imzacı Arap devletlerine verdiği birtakım avantajlarla hatta siyasi rant sayılabilecek destek ve vaatlerle bu anlaşmaların imzalanmasını sağlamıştır. Bu diğer bölge ülkelerinin çoğunluğunca kabul görmediğı için fikri ayrılıkta derinleşmeye ve cepheleşmeye sebep olmuştur. Bu da bölgeye yeni istikrarsızlık ve çatışmaları beraberinde getirecektir.

Filistin, anlaşmaların İsrail-Filistin sorununa çözüm getirmeden imzalanmış olmasının İsrail'in işgal ve Siyonist politikalarına yol vereceğı gerekçesiyle anlaşmalara karşı çıkmıştır. Filistin'i destekleyen ülkeler çok sert tepki göstererek anlaşmaları ihanet olarak nitelmişlerdir. Ancak Filistin'in anlaşmalara karşı tavır alınmasına yönelik hazırladıkları Arap Birliğı taslak karar teklifinin 22 üyeli Arap Birliğince kabul görmemesi sert tepki gösterenlerin karşısında yeni bir kamplaşma yaratmıştır. Arap Birliğı Genel Sekreterliğı'nin Arap Barış Girişimi'ne aykırı olarak İsrail ile normalleşen BAE ile Bahreyn'e destek vermesi nedeniyle Filistin birliğın dönem başkanlığını bırakmıştır. Birlik maksatlı bu örgütte bu tür ayrışmalar bölge güvenliğı için tehlikelidir. Ayrıca anlaşmalara sert tepki gösteren ülkelerin bundan sonra İsrail'e karşı tutumları daha da radikal olacaktır.

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

3.2. Antlaşmaların Bölgedeki Güç Dengelerine Etkisi

Uluslararası sistemde bir bölgede barışı sağlayan en önemli ekenlerden birisi de Güç Dengesidir. Güç dengesinin bozulması çatışma çıkma riskini artırır. Güvenlikte iki temel yol silahsızlanma ve örgütlenmedir. Ortak güvenliğin üç koşulu da ortak örgüt kurmak, kolektif garanti ve güvensizliği sağlayan nedenin ortadan kaldırılmasıdır.

BAE anlaşmalar sonrası ABD'den aldığı silah, mühimmat ve teçhizatla askeri açıdan güç dengesini değiştirirken güvenliğin iki temel unsurundan biri olan silahsızlanma prensibine aykırı davranmıştır. ABD yönetimi BAE'ne 23 milyar dolar tutarındaki 50 adet F 35 ve 18 adet Predatör olarak isimlendirilen SİHA ile bunların cephanesinden oluşan paketin satışını onaylanmıştır. Dolayısıyla BAE, İsrail ile normalleşmesinin karşılığında ABD'den silah olarak ödüllendirilmiştir.²⁸ Ayrıca anlaşmalar Arap Birliği Örgütünde fikir ayrılığı yaratarak zayıflığa ve kırılganlığa yol açmıştır, güvenliğin ikinci temel yolu olan örgütlenme var olan yapısında yani Arap Birliği içinde güvensizlik yaratmıştır. Son olarak güvenliğin üç koşulundan biri olan güvensizliği sağlayan nedenin ortadan kaldırılması gerekliliği bu anlaşmalarda göz ardı edilmiş ve Filistin meselesine bir çözüm getirmemiştir. Bu değerlendirme çerçevesinde bozulan güç dengesi dengelenmediği takdirde bölge yeni çatışmalara gebecektir.

İbrahim Anlaşmaları ayrıca, bölgedeki jeopolitik dengeleri de etkilemiştir. Yeni bir güç oluşumu ile İsrail, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri, İran'ın bölgedeki nüfuzunu sınırlamak için işbirliği tesis etmişlerdir. Ayrıca antlaşmalar İsrail'in bölgedeki itibarını artırmıştır. İsrail, antlaşmalar sayesinde Arap dünyası ile normalleşme sürecine girmiş ve daha önce yalnızca Mısır ve Ürdün ile yürüttüğü barış sürecine, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Sudan ve Fas'ı da de dahil etmiştir. Bu, İsrail'in bölgedeki yalnızlığını sona erdirmiş ve daha fazla Arap ülkesi ile diplomatik ilişkiler kurmasına olanak sağlamıştır. Bu çerçeveden baktığımızda; İbrahim anlaşmaları İsrail lehine bölgede güç dengesini bozmuştur. Bununla paralel olarak antlaşmalar İsrail'in askeri gücünü de artırmıştır. İsrail, antlaşmaların imzalanması sonrasında, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn ile askeri işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar, İsrail'in bölgedeki askeri varlığını güçlendirmiş ve İsrail'in savunma kabiliyetini artırmıştır. Diğer yandan, İbrahim Anlaşmaları, Arap dünyasında İsrail'e karşı olan geleneksel düşmanlığı ve boykotları da zayıflatmıştır.

Çin'in İran - Suudi Arabistan girişimi ile bölgedeki güç dengesine etkisi yeni bir değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Çin'in Ortadoğu'da *Yeni Grand Stratejisi* üç ana hedef etrafında şekillenmektedir: ABD etkisini zayıflatmak, enerji kaynaklarını güvence altına almak ve ekonomik iş birliğini teşvik etmek. Bu hedeflere ulaşmak için Çin, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerle daha yakın ilişkiler kurarken, Suriye ve Pakistan gibi stratejik ortaklarına ekonomik ve askerî yardım sağlamaktadır.²⁹ Çin böylelikle Ortadoğu'ya

²⁸ Haydar Oruç, a.g.m.

²⁹ İsmail Sarı, "Çin'in Ortadoğu'da Yeni Grand Stratejisi", Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM), Nisan 2023 Cilt:14 Sayı:124, s.14

dengeleyici bir aktör olarak girmiştir. Bu görüşmeler meyvelerini vermiş ve 10 Mart 2023 tarihinde İran ile Suudi Arabistan arasında normalleşme anlaşması Pekin’de imzalanmıştır. ABD’nin bölgedeki belirsiz tutumundan faydalanan Çin ABD’nin anlaşamadıkları ile anlaşarak güç dengesindeki boşluğu doldurmuştur. Bu etki bölgede kolayca hareket edebilecek aktörleri sınırlayarak güvenliğin sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. Ancak, bu gelişmelerin ve anlaşmaların sonuçlarının bölgedeki uzun vadeli etkileri hala belirsizdir.

3.3. Antlaşmaların Bölgesel İşbirliği ve Ekonomik Entegrasyona Etkisi

İbrahim Anlaşmaları ekonomik açıdan da önemli sonuçlar doğurmuştur. İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasındaki ticari işbirliği artmıştır. Bu durum, bölgedeki ekonomik işbirliği potansiyelini de artırmıştır. İbrahim Anlaşmaları, bölgesel işbirliği ve ekonomik entegrasyonu teşvik eden bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Anlaşmalar, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasında ekonomik, turistik, kültürel ve birçok alanda işbirliği yapılmasını öngörmektedir. Özellikle, anlaşmaların ekonomik boyutu, bölgesel ekonomik entegrasyonun önemli bir adımı olarak değerlendirilmektedir.

İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasındaki bu anlaşmalar, bölgedeki siyasi ve diplomatik ilişkilerde de bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Bu anlaşmalar, bölgedeki diğer ülkeler arasında da bir normalleşme sürecinin başlamasına yol açacağı beklentisi yaratmıştır. Sudan ve Fas İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeyi kabul etmişlerdir.

Ancak, anlaşmaların yürürlüğe girmesi için gerekli olan bölgesel istikrarın sağlanması, bölgesel işbirliğinin sürdürülebilmesi için kritik öneme sahiptir. Özellikle, İsrail-Filistin sorunu hala çözüme kavuşturulamadığı için, anlaşmaların uzun vadeli etkileri gecikmeli olarak seyretmektedir.

İbrahim Anlaşmaları, bölgesel işbirliği ve ekonomik entegrasyonu teşvik eden önemli bir adım olarak görülmektedir. Liberal ve yapısalcı paradigmlar açısından bu gelişmeler barışın sağlanmasına katkı sağlayacak bir olgu olarak görülse de bölgenin kendine has yapısı, tarihten gelen köklü sorunları ve bu sorunların çözülmemiş olması realist düşüncenin güç ve çıkar mücadelesini ön planda tutan yaklaşımıyla bölgede istikrarsızlığın ve çatışmaların devam edeceğini göstermektedir.

3.4. Antlaşmaların Filistin Sorununa Etkisi

Arap Birliğinde yapılan toplantıda İsrail’in ilhak planından vazgeçtiğini belirterek Filistin karar tasarısını engelleyen BAE’leri Netanyahu’nun ısrarla ilhak planından vazgeçemediklerini ifade etmesi üzerine zor durumda kalmış ve ABD’nin araya girmesini talep etmiştir. Bizzat Trump’ın araya girmesiyle İsrail yönetimi, ilhak planının iptal edilmediğini ama şimdilik askıya alındığını açıklamıştır.³⁰ Bu açıklamaya rağmen İsrail

³⁰ Euronews, “İsrail Başbakanı: BAE ile anlaştık, Batı Şeria’yı ilhak girişimini 'geçici olarak' askıya aldık” <https://tr.euronews.com/2020/08/13/israil-basbakan-bae-ile-anlast-k-bat-seria-y-ilhak-girisimini-gecici-olarak-ask-ya-ald-k> (erişim tarihi: 3 Mayıs 2023)

(*) Anakara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARINI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

hükümeti çok kısa bir süre sonra işgal altındaki Batı Şeria'da birçok yeni Yahudi yerleşim yerinin açılmasına onay vermiştir. Yani BAE'nin iddia ettiği gibi ilhak planı iptal olmadığı gibi askıya da alınmamış aksine işgal ve ilhak tüm hızıyla devam etmiştir. Günümüzde hala İsrail'in saldırıları devam etmekte, bu soruna çözüm yolunda anlaşmaların hiçbir katkı sağlamadığı açıkça görülmektedir.

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Uluslararası disiplinde bir konunun arka planının anlaşılması için "Cui Prodest" yani "Kim Kazanıyor" sorusuna cevap aramak lazımdır. ABD stratejik ortaklığında yapılan bu hamle ile kısa vadede kazanan yine İsrail olmuştur. İsrail Siyonist felsefe ile planladığı siyasi hedefine giden yola yapı taşlarını birer birer koymaktadır. Kısa vadede kazanan diğer taraflar tatbikî BAE, Bahreyn, Sudan ve Fas'tır.

Trump yönetimi, 3 Kasım 2020 Amerikan Başkanlık seçimlerinden önce iç kamuoyunu etkilemeye çalışarak bir dönem daha iktidarda kalma, dış siyasette ise Ortadoğu'da azalan etkisini artırmak amacıyla bu anlaşmaları tarihsel sorunları göz ardı ederek desteklemiştir. Takiben Biden yönetimi sürece tepkisiz kalmış ancak bir yıl sonra sürece etkili olarak sahip çıkmıştır. Bu belirsizlik bölgede güç dengesinde boşluk yaratmıştır. ABD'nin bölgedeki belirsiz tutumundan faydalanan Çin ABD'nin anlaşamadıkları ile anlaşarak güç dengesinde oluşan boşluğu doldurmuştur. Ancak, güç dengesindeki bu yeni durumun sonuçlarının bölgedeki uzun vadeli etkileri hala belirsizdir. Bu konuda yapılacak araştırmalar bu belirsizliğin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

İbrahim Antlaşmaları, Arap-İsrail çatışması ve Ortadoğu'daki siyasi ve ekonomik ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Antlaşmaların, İsrail'in Arap dünyasındaki izolasyonunu kırmak, bölgesel işbirliğini artırmak ve İsrail-Filistin çatışmasına bir çözüm bulmak gibi hedefleri vardır. Ancak bölgede tam bir barış ve istikrar için Filistin-İsrail sorununun adil olarak çözülmesi hayati öneme sahiptir.

İbrahim Antlaşmaları, İsrail'in bölgedeki yalnızlığına son verme ve Arap dünyası ile normalleşme sürecini başlatma, BAE ve Bahreyn'in güçlerini birleştirme, ABD'nin bölgedeki etkisini artırma hedefleriyle ilişkilendirilmektedir. Ancak, Filistin sorununun çözümüne yönelik çabaları olumsuz yönde etkilemiştir ve tepkilere de neden olmuştur. Kaldı ki anlaşmaların imzalandığı tarih olan Ağustos- Kasım 2020 tarihleri arasında İsrail'in Gazze'ye yönelik 15 hava saldırısı olmuş ve bu saldırılarda 35 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Saldırıları günümüzde de devam etmektedir.

Antlaşmaların imzalanmasından sonra, bölgede belirgin bir kutuplaşma yaşanmış ve İsrail-Filistin çatışması devam etmiştir. Arap dünyasında, antlaşmaların imzalanması, normalleşme anlaşmaları olarak kabul edilmemiş ve bazı ülkeler tarafından çok sert şekilde kınanmıştır. Filistinliler, antlaşmaların imzalanmasıyla hayal kırıklığına uğramışlar, İsrail'in Batı Şeria'da yasa dışı yerleşim birimleri inşa etmeye devam etmesi, Filistinlilerin toprak kaybına neden olmuştur.

Sonuç olarak, İbrahim Anlaşmaları, Ortadoğu'da bölgesel işbirliği ve ekonomik entegrasyonu teşvik eden önemli bir adım olarak bir dizi etkiye yol açmıştır. Bu anlaşmalar, bölgedeki siyasi, diplomatik ve ekonomik ilişkilerde bir değişim sürecinin başlamasına yol açmakla beraber liberal ve yapısalcı paradigmlar açısından barışın sağlanmasına katkı sağlayacak bir olgu olarak görülse de bölgenin kendine has yapısı, tarihten gelen köklü sorunları ve bu sorunların çözülmemiş olması realist düşüncenin güç ve çıkar mücadelesini ön planda tutan yaklaşımıyla bölgede istikrarsızlığın ve çatışmaların devam edeceğini göstermektedir. Anlaşmaların üzerinden yaklaşık üç yıl geçmesine rağmen Filistin – İsrail çatışmaları son bulmamış ve herhangi olumlu bir ilerleme sağlanamamıştır. Bölgeye katılan yeni aktörlerle BAE Suudi Arabistan ittifakı zayıflamış, Çin'in girişimi ile İran ile Suudi Arabistan arasında normalleşme anlaşması imzalanmıştır. Bu gelişme İbrahim Anlaşmalarının diğer Arap ülkelerinin bu sürece katılımlarının önünü kapatmış ve etkisini zayıflatmıştır. Bu hamleye karşılık ABD Irak-Ürdün-İsrail-Mısır ekseninde yeni arayışlara girişmiştir. Bu gelişmeler Ortadoğu'daki bütün ortaklıkları değiştirecektir. Ancak Ortadoğu'da denklem hep İsrail'in kazanması üzerine evrilmektedir.

Ortadoğu dörtlüsü olarak bilinen ABD-AB-Rusya-BM'ye ilave olarak Çin'in güç denkleminde ilave olmasının uzun vadede yaratacağı etkilerin araştırılması literatüre değerli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

İnternet Kaynakları:

1. ABD Resmi İnternet Sitesi. (2023, 6 Mart). İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu. [PDF Dosyası] <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/10/Abraham-Accords-signed-FINAL-15-Sept-2020-508-1.pdf>
2. ABD Resmi İnternet Sitesi. (2023, 6 Mart). İbrahim Anlaşmaları Barış Antlaşması: Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail Devleti Arasında Tam Normalleşme, Diplomatik İlişkiler ve Barış Antlaşması. [PDF Dosyası] <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE-Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>
3. ABD Resmi İnternet Sitesi. (2023, 6 Mart). İbrahim Anlaşmaları: Barış, İşbirliği ve Yapıcı Diplomatik ve Dostane İlişkilerin Bildirisi. [PDF Dosyası] <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/Bahrain-Israel-Agreement-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.

İBRAHİM ANLAŞMALARI'NIN ORTADOĞU BÖLGESEL BARIŞINA ETKİLERİ

4. ABD Resmi İnternet Sitesi. (2023, 6 Mart). İbrahim Anlaşmaları Deklarasyonu, "Sudan Katılımı Belgesi". [PDF Dosyası] <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/01/Sudan-AA.pdf>
5. ABD Resmi İnternet Sitesi. (2023, 6 Mart). İbrahim Anlaşmaları, "Fas – İsrail – ABD Ortak Deklarasyon Metni". [PDF Dosyası] <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/01/Joint-Declaration-US-Morocco-Israel.pdf>
6. Anadolu Ajansı. (2023, 2 Mayıs). İkinci Yılında İbrahim Anlaşmaları ve Gelinen Nokta. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ikinci-yilinda-abraham-anlasmalari-ve-gelinen-nokta/2691849>
7. Euronews. (2023, 3 Mayıs). İsrail Başbakanı: BAE ile anlaştık, Batı Şeria'yı ilhak girişimini geçici olarak askıya aldık. <https://tr.euronews.com/2020/08/13/israil-basbakan-bae-ile-anlast-k-bat-seria-y-ilhak-girisimini-gecici-olarak-ask-ya-ald-k>
8. Haaretz Gazetesi. (2023, 12 Nisan). Trump's Abraham Accords: Israel's Peace for the Price of Occupation. <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-trump-s-abraham-accords-israel-s-peace-for-the-price-of-occupation-1.9198354>
9. Şarkül Avsat Haber Sitesi. (2023, 9 Mayıs). Sudan İbrahim Anlaşmasına katıldı. <https://turkish.aawsat.com/home/article/2727226/sudan-i%CC%87brahim-anla%C5%9Fmas%C4%B1%E2%80%99na-kat%C4%B1ld%C4%B1>
10. The Times of İsrail. (2023, 12 Nisan). Abraham Accords bring real benefits but they won't solve the Palestinian issue. <https://www.timesofisrael.com/abraham-accords-bring-real-benefits-but-they-wont-solve-the-palestinian-issue/>

Araştırma/İnceleme Kaynakları:

1. Arjantin, A., & Arjantin, V. (2023). Abraham Anlaşmaları ve İsrail-BAE normalleşmesi. *Chatham House – Uluslararası İlişkiler Düşünce Kuruluşu*. Erişim tarihi: 15 Nisan 2023.
2. Cafiero, G., Albayrakoğlu, E., & Şahin, M. F. (Tercüme). (2020). İbrahim Anlaşmasının Jeopolitik Sonuçları. *Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (Dipam)*. <https://dipam.org/rapor-ibrahim-anlasmasinin-jeopolitik-sonuclari/> Erişim tarihi: 26 Nisan 2023.

3. Şahin, G., & Güzel, S. (2021). Ortadoğu Güvenliğinde Yeni Açılımlar Ve İbrahim Antlaşması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34(1), <https://doi.org/10.20875/makusobed.951573> Erişim tarihi: 12 Nisan 2023.
4. Oruç, H. (2023). İbrahim Antlaşması ve Sözde Normalleşmenin Filistin Meselesine Etkisi. *Gazete Birlik*. <https://www.gazetebirlik.com/yazarlar/ibrahim-anlasmasinin-filistin-meselesine-etkisi/> Erişim tarihi: 12 Nisan 2023.
5. Akdoğan, İ., Uğuş, M., & Yılmaz, M. M. (2021). Gerçekliğin Yeniden İnşası: Arap-İsrail Normalleşmesinin Ortadoğu Basınında Çerçevenmesi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 8(1), s.93.
6. Sarı, İ. (2023). Çin'in Ortadoğu'da Yeni Grand Stratejisi. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)*, 14(124), s.14-17.
7. Bayrak, P. (2021). Abraham Accords: Palestine issue should be addressed for a peaceful Middle East. *Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS)*, 3(1), s.104-115. <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.4> Erişim tarihi: 12 Nisan 2023.

(*) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, Doktora Öğrencisi, basak.kemal@hbv.edu.tr.